

Проф. др Оливер Антић
амбасадор Србије у Португалији

ПОРТУГАЛИЈА И СРБИЈА СЛАВЕ ЈУБИЛЕЈ 135 ГОДИНА БИЛАТЕРАЛНИХ ОДНОСА

До пре неколико месеци сматрало се да су билатерални и дипломатски односи између Португалије и Србије, као савезничких земаља у Првом светском рату, успостављени 19. октобра 1917. и да две земље треба да припреме прославу стогодишњег јубилеја. Ова заблуда произашла је из чињенице да су многа документа у српским архивама уништена или покрадена од стране окупатора, како у Првом, тако и у Другом светском рату. Иначе, Хитлер је наредио да се 6. априла 1941. Београд заспе теписима бомби, а један од приоритетних циљева је био уништење Народне библиотеке Србије, у којој је чувано, поред осталог, и средњовековно културно благо српског народа (нпр. царске и краљевске повеље српских владара, преписка са Византијом, Ватиканом и др.).

Маја прошле године у Архиву португалског Министарства спољних послова пронашао сам документе који пружају тачне податке о времену и начину успостављања билатералних односа наших држава. Ти подаци изазвали су искрену радост и задовољство највиших представника власти, дипломата, архивиста, историчара како Португалије, тако и Србије. А ради се о следећем: Краљевина Србија и Краљевина Португалија успоставили су билатералне односе 1882. године, дакле у време када далеко највећи број данашњих европских држава и држава чланица ЕУ није ни постојао (тада је постојало само 11 европских држава, сада их је 50, а држава чланица ЕУ је тренутно 28). То је било доба владавине британске краљице Викторије, руског цара Александра III, аустријског Франца Јозефа I, шпанског краља Алфонса XII, немачког цара Вилхелма I и канцелара Бизмарка, али и година када је Рихард Вагнер компоновао "Персифала", а Петар Илич Чајковски "Увертиру 1812", која се иначе и данас радо изводи у Лисабону.

Краљ Милан Обреновић, 10/22 марта 1882., краљу Португалије и Алгарвеша Луишу I, упућује писмо у коме га упознаје са политичким приликама од Берлинског конгреса 1878. до 1882. када Кнежевина Србија постаје Краљевина Србија. Писмо краља Луиша, којим одговара краљу Милану није сачувано у српским архивама (највероватније уништено услед ратних разарања), али је очигледно постојало, тако да краљ Милан, одговарајући на то писмо, одликује краља Луиша, 15/27 марта 1882., највишим одликовањем Краљевине Србије - орденом Великог Крста Таковског реда. По пријему тог ордена краљ Луиш шаље свог изасланика, виконта од Валмора, који уручује краљу Милану португалска одликовања: Уједињених војних редова Христа и Светог Бенета Авишког. Два краља су у истој 1882. години разменили, на француском језику, неколико веома пријатељских писама из којих се закључује да су успоставили и врло блиске личне односе.

Готово је невероватно, имајући у виду географску удаљеност, колико је сличности између Португалије и Србије:

У античко доба данашње државе Србија и Португалија биле су провинције Римског царства, дакле живели смо у истој држави; наше су земље биле у најдужем периоду својих историја монархије, а и империје, Србија је достигла свој империјални врхунац у 14 веку, а Португалија у 15 и 16 веку; Португалија и Србија су биле под окупацијом муслимана која је трајала око 500 година у обе земље, а у то време две наше тадашње области остале су непокорене – планинска Астурија и планинска Црна Гора; Србија и Португалија су биле учеснице Прве конференције европске федерације, одн. европског уједињења, која је одржана 1909. г. у Риму, дакле наше две земље спадају и дословно у први ред држава које су удариле савремене темеље данашњој Европској Унији, али та историјска чињеница је, нажалост, готово непозната у европској јавности; Србија и Португалија су биле савезнице у Великом рату, тј. биле су на старни савезника и победника у Првом светском рату; Данас имамо сличан број становника како у земљи тако и у расејању, а обе земље имају готово исту стопу природног прираштаја - на самом су дну светске лествице, што је више него забрињавајуће; Наше су територије сличне површине; Наши правни системи заснивају се на римској правној традицији, а верност према њој у обе земље изазива пажњу (после освајања Лузитаније од стране Визигота и Мавара и једни и други су покушали да наметну свој правни систем, али у томе нису успели, па је чак и покушај увођења тевтонског права од стране Визигота довео до побуне, која је знатно олакшала Маварима освајање Лузитаније, а са друге стране османски освајачи никада нису успели да Србима наметну своје право, нарочито у породичним и наследним односима шеријат није имао никакав утицај, али и у другим правним гранама и областима Срби су се користили обичајима који су створени на основу извора из времена српске и византијске средњовековне државе, нпр. Номоканон Св. Саве, Душанов законик и др.); Устави Републике Португалије и Републике Србије су слични, нпр. председници Србије и Португалије се бирају непосредно, овлашћења оба председника су готово иста, а и мандат председника у обе земље траје пет година. Устави Португалије и Србије предвиђају да је влада та која има најшира овлашћења у вођењу унутрашње и спољне политике, али председници обе државе имају знатан политички ауторитет, који произлази из њиховог легитимитета, а овај пак извире из начина њиховог избора (непосредни избор); Португалија има две аутономне области, а Србија две покрајине; Економска ситуација је у обе земље веома слична, па је зато прво у Португалији, а потом и у Србији дошло до озбиљних мера штедње; Чак су и наше краљевске породице повезане, наиме принцеза од португалске краљевске лозе Марија да Глориа Хенрикета Долорес Лучија Михаела Рафаела Габриела Гонзага де Орлеан и Бреганца, удала се 1972. г. за српског принца Александра Карађорђевића и са њим има три сина - Петра, Филипа и Александра, који су, дакле, српско-португалски принчеви.

Постоје неке занимљиве паралеле и из доба нашег живота у заједничкој држави. Наиме, мало је познато да је 61. г.п.н.е. Гај Јулије Цезар жребом добио на управу Горњу Хиспанију, одн. највећи део територије данашње Португалије и ту стекао знатно богатство, које је омогућило остварење његових политичких амбиција и успеха у Риму. Дакле, Португалија је заслужна за успон једног од најзначајнијих римских владалаца. С друге стране, оно што је готово непознато, осим у уском кругу научника, са тла старе Србије поникло је осамнаест римских императора, а међу њима један који је најзначајнији за историју хришћанства - Константин Велики и други који је најзначајнији за правну историју - Јустинијан I. Ти цареви су били следећи: Traianus Decius; Gaius Valens Hostilianus; Claudius II Gothicus; Lucius Domitius Aurelianus; Marcus Aurelius Probus; Meximilianus Herculus; Maximilianus Daia; Constantinus I Chlorus; Flavius Severus; Gaius Galerius; Gaius Valerius Licinius; Constantinus I Magnus; Flavius Julius Constantius II; Flavius Vetrano; Flavius Jovianus; Flavius Gratianus; Flavius Constantius III; Flavius Justinianus I.

Коначно, нека звезда водиља у билатералним односима између Португалије и Србије и даље буду речи српског краља Милана које су упућене краљу Луишу пре 135 година: "са нестрпљењем желим да Вас уверим да ћу се свим силама трудити да односи које смо данас успоставили, а који ме чине срећним, буду заувек срдачни".